

Gezamenlijkheid

Casus:

Straks gaat Hoessein van groep zeven naar groep acht. Voordat er begonnen wordt aan het laatste jaar op de basisschool is er nog een lange zomervakantie waarin van alles gaat gebeuren. Na de vakantie, in september, zijn er ook nog een paar wijzigingen in de klas. Pieter en Marlinda gaan verhuizen naar een andere plaats en er komt een nieuwe jongen in de klas. Gelukkig kennen ze de nieuwe juf al wel een beetje, want die gaf dit jaar ook al gym omdat hun eigen juf geen gym mag geven. Echter, waarschijnlijk heeft deze juf wel wat eigen (bijzondere) regels, waar goed op gelet moet worden. En dit jaar komt Hoessein er ook achter wie met hem meegaan naar het voortgezet onderwijs school. Je hoort Hoessein denken: misschien komen ze wel weer bij mij in de klas. Ik moet dus wel zorgen dat dit nog een knaller van een jaar gaat worden.

Hoe creëer je een 'wij-gevoel' in jouw klas? Welke rol kun jij als leerkracht spelen in het versterken van de verbondenheid binnen de groep. Gezamenlijkheid staat voor het ervaren van een veilig en prettig leefklimaat met de mensen om je heen. Hoe meer gezamenlijkheid er in de groep is, hoe meer rust. Dit is de perfecte basis voor prestaties en zorg voor elkaar.

JOUW DROOM: een klas waarin iedereen zich veilig en prettig voelt en zorg draagt voor elkaar.

Wat is gezamenlijkheid?

Er zijn verschillende manieren om de term gezamenlijkheid te definiëren. Een van de meest treffende beschrijvingen vinden we in de Franse taal: l'esprit de corps.

Gezamenlijkheid drukt een gevoel van eenheid en enthousiasme uit voor gemeenschappelijke belangen en verantwoordelijkheden bij een groep personen. Deze groep is een groep omdat ze met elkaar betrokken zijn bij een taak, bedrijf, school of klas. Het voordeel van gezamenlijkheid is dat mensen erg ver willen gaan om dit eenheidsgevoel vast te houden. Denk hierbij bijvoorbeeld aan militairen die letterlijk voor elkaar door het vuur gaan. Niet omdat ze dit verplicht zijn, maar simpelweg omdat ze dit voor elkaar over hebben. Gezamenlijkheid gaat dus ook over het geven en nemen in een groep.

LEARNING: De mate van gezamenlijkheid is bepalend voor de eenheid en veiligheid binnen de groep.

Gezamenlijkheid is belangrijk!

Mensen hebben elkaar nodig. Iedereen is uniek in zijn of haar eigen eigenheid. We kunnen als samenleving gebruikmaken van elkaars eigenheid en kwaliteiten om samen verder te komen. Zo vullen we elkaar aan en bereiken samen geluk en succes.

Waarom is gezamenlijkheid en een goede omgang met anderen zo belangrijk? Teams en teamwork nemen een centrale plaats in ons werk en leven in. Maar waarom?

Gezamenlijkheid:

- bevordert het gevoel van geluk, voldoening, het eigen vermogen en kameraadschap. Dit is essentieel voor een gemotiveerde werk- en leerplek

- leert ons om op een juiste manier om te gaan met kwaliteiten van de ander
- ondersteunt een mondiger manier van werken en een fijner leefklimaat. Het verwijdert beperkingen die iemand kan hebben om zijn werk goed te kunnen doen
- bevordert een meer platte en afgeslankte structuur met minder hiërarchie
- bevordert flexibiliteit en responsiviteit, met name de mogelijkheid om op verandering te reageren
- creëert synergie, waarbij de som groter is dan de delen.

Wanneer je gezamenlijkheid goed beheert, is teamwork een betere manier van werken!

De klas als machine

Een groep en de dynamiek is aan de hand van een metafoor duidelijker uit te leggen. Denk aan een grote fabriekshal waarin een machine staat die door middel van tandwielen wordt aangedreven. Een groep is hier goed mee te vergelijken. Bij de bouw van de machine is het belangrijk dat er een goed en solide design is. Dit is de lijm of gezamenlijkheid waaruit de machine bestaat. Waarden waar een groep op kan bouwen zijn bijvoorbeeld betrokkenheid, behulpzaamheid, voldoende rekening houden met elkaars verschillen en nog vele andere. Er wordt van de machine verwacht dat er een product ontstaat in de tijd dat de machine werkzaam is. Binnenin de machine zijn er ontzettend veel tandwielen die allemaal in elkaar grijpen en met elkaar te maken hebben. Deze samenwerking is essentieel om de machine goed zijn werk te kunnen laten doen. Het geheel wordt aangedreven door een grote motor die alles in werking zet. Zie de motor als factoren zoals interesse, ontdekkingsdrang en onderwijsplicht. Jij als leerkracht bent de leidinggevende en verantwoordelijke over dit werkproces en mag de werking van de machine begeleiden en de juiste kant op sturen. Overal op de werkvloer staat veiligheid als belangrijkste bekend. Bij jou in het klaslokaal is dat ook zo. Niet alleen de fysieke veiligheid maar juist de sociale veiligheid is een ontzettend belangrijke voorwaarde om goed te kunnen werken.

“Veiligheid ervaren leerlingen als er gedeelde waarden zijn binnen de groep” K. Karels

Om een zo goed mogelijk product te kunnen maken, is het belangrijk dat de mechanismen binnenin zo soepel mogelijk samen kunnen samenwerken. Er mag daarom van de tandwielen (leerlingen) ook wel het een en ander verwacht worden, zodat alles op de juiste manier werkt. Toch vraagt dit ook het juiste onderhoud van de verantwoordelijken. De olie waarmee gewerkt wordt, is de gezamenlijkheid die zorgt dat het team soepel en duurzaam blijft functioneren. Dankzij de olie loopt de samenwerking soepel en realiseert het team de door de eindverantwoordelijke gezamenlijk gestelde doelen. Je helpt elkaar om obstakels te overwinnen, je bent samen verantwoordelijk voor het product wat er gemaakt wordt, maar ook zeker samen verantwoordelijk voor de manier hoe het product tot stand komt. Werken met een groep vraagt soms hard werken, het juiste onderhoud en de juiste verwachtingen. Wat kan de machine produceren gezien de omstandigheden?

Gezamenlijkheid is wat deze machine bij elkaar houdt. Het is de lijm en olie die een team goed laat functioneren en zorgt voor een band van kracht, eenheid, betrouwbaarheid en support. Gezamenlijkheid heeft het vermogen om alles wat waardevol is in het werk te onderbouwen: het gevoel erbij te horen, gehoord te worden en elkaars kwaliteiten te gebruiken. Dit maakt gezamenlijkheid een cruciale factor voor een fijn en veilig leefklimaat en doeltreffende prestaties.

Kernwaarden gezamenlijkheid

Deze lijm en olie zijn de kernwaarden die het begrip gezamenlijkheid invulling geven. Elke groep heeft behoefte aan zoveel mogelijk van beide ingrediënten. De lijm is er om het wij-gevoel te bevorderen en een groep richting en kracht te geven. Samen bereik je doelen en samen worden we gelukkig. Dit is niet afhankelijk van jou alleen: geluk maak je met de hele groep! Daarom is het zo belangrijk om voldoende rekening te houden met elkaar. De olie maakt als belangrijk onderdeel van de motor de omgang met elkaar soepeler, prestaties worden beter en het maakt de groep een stuk duurzamer. De twee metaforen van lijm en olie zijn prachtige handvatten om te ontdekken welk aspect een groep nodig heeft om de gezamenlijkheid nog verder te vergroten.

LEARNING: Elke groep heeft behoefte aan zoveel mogelijk gezamenlijkheid met als belangrijkste ingrediënten lijm en olie. Lijm om de machine bij elkaar te houden en olie om de werking te bevorderen. Deze elementen zijn onmisbaar om een veilig leefklimaat te creëren en gezamenlijke doelen te bereiken.

Invloed van groepsgenoten

De kracht van gezamenlijkheid is dat klasgenoten ook naar elkaar toe ongewenst gedrag kunnen benoemen. De leerkracht geeft als leider aan wat wenselijk gedrag is, maar de groep als geheel is er verantwoordelijk voor dat dit ook in de praktijk wordt toegepast. Door elkaar aan te spreken op ongewenst gedrag leert de groep een groep te zijn en ontdekt de balans tussen ruimte nemen en ruimte geven. Zo voelen kinderen zich veiliger binnen de klas. Ze hebben immers geleerd om beter rekening te houden met elkaar, waarbij er ook ruimte is om jezelf te zijn. Ze weten bovendien dat dit alleen kan als je zelf ook voldoende ruimte aan de ander geeft.

Wanneer de directe omgeving aangeeft dat bepaald gedrag ongewenst is geeft dat een sterk signaal af. Als een kind van zijn directe omgeving (leeftijdsgenoten) hoort dat zijn of haar gedrag aangepast dient te worden, is de prikkel veel groter omdat met name daar de behoefte voor erkenning gezocht wordt. Van de leerkracht wordt min of meer verwacht dat een kind af en toe aangesproken te worden op gedrag. Een klasgenoot die een kind aanspreekt op het gedrag heeft veel meer invloed dan een leerkracht. Met dit prachtige principe gaan we in het praktijkboek aan de slag.

Learning: gezamenlijkheid schept ruimte om ongewenst gedrag naar elkaar te benoemen.

Klasgenoten die elkaar aanspreken op gedrag hebben meer invloed op elkaar dan de op zichzelf staande leerkracht.

Teamwork

Gezamenlijkheid is een belangrijk middel om soepel samen te werken en het vertrouwen in elkaar te laten groeien. Daarnaast maximaliseert gezamenlijkheid de sterke punten van alle groepsleden, zodat het beste in elk teamlid naar boven komt. Jouw specifieke, individuele kwaliteiten worden aangevuld met de sterke punten van anderen. Door het bundelen van krachten ontstaat een unieke situatie: het geheel is meer dan de som der delen en het succes van de groep ligt binnen handbereik.

Dit principe zie je ook vaak terug in de sport: het gebeurt regelmatig dat een team met dure sterspelers aan de kant wordt gezet door een team met spelers die individueel veel minder talent bezitten. Het geheim van een succesvol team? Dat bestaat uit twee aspecten:

1. De lijm en olie van de gezamenlijkheid
2. De cruciale rol van de leidinggevende binnen de groep

De juiste context is noodzakelijk

Je directe omgeving is de beste en belangrijkste plek om te oefenen met gedragsverwachtingen in een groep. Uit onderzoek is gebleken dat gedragsverwachtingen die buiten de contextsituatie worden aangeleerd minder efficiënt werken dan de verwachtingen die binnen de context van de groep worden behandeld.¹ Belangrijk hierbij is dat deze gedragsverwachting direct in diezelfde omgeving toegepast en geoefend kan worden. De omgeving zal direct laten weten welk gedrag wel en niet acceptabel is. Vervolgens is het aan diegene met het probleemgedrag om deze signalen ook op te pakken. Voldoende veiligheid en gezamenlijkheid binnen de groep is daarom een belangrijke voorwaarde om deze signalen ook duidelijk af te geven. Elke persoon is hier zelf verantwoordelijk voor. Persoonlijke grenzen moeten netjes en duidelijk bekend gemaakt worden: 'Als ik iets niet leuk vind, moet ik dat ook melden.'

LEARNING: Oefenen met gedragsverwachtingen is het meest effectief in de dagelijkse praktijk en de eigen omgeving.

De benadering van het probleem binnen de context maakt sociale vaardigheidslessen (SOVA) veel effectiever. Op dit moment lossen leerkrachten probleemgedrag vaak op door de schuldige leerling of het slachtoffer buiten de klas een sociale vaardigheidstraining te laten volgen. In deze lessen leert de leerling hoe hij/zij zich wél hoort te gedragen. Dit is prachtig en kan zeker nuttig zijn. Maar een leerling weet zelf vaak vrij goed wat er fout ging en wat er beter kon in zijn/haar omgang met de klas. Het probleemgedrag doet zich vaak voor op een moment waarbij het belevingsgehalte hoog is. Ondanks dat de leerling wel wéét wat hij/zij eigenlijk moet doen, heeft de leerling op dat moment niet de wijsheid en/of de mogelijkheid om de praktische tips uit de SOVA-lessen te gebruiken. Daarvoor is de beleving van het moment te hoog.

Rol medeleerlingen

Een andere reden om gedragsproblemen binnen de context aan te pakken, is de rol van de medeleerlingen. Denk bijvoorbeeld aan de volgende situatie: een leerling die veel ruimte neemt, gaat SOVA-lessen volgen. Medeleerlingen kunnen dan de indruk krijgen dat deze leerling verantwoordelijk is voor het probleem. De betreffende leerling krijgt zo als het ware een 'sticker' opgeplakt dat dit gedrag niet normaal is. Deze sticker hoeft het probleem nog niet te zijn, maar het wordt wel een serieus probleem als de leerling dit gedrag gaat aannemen als eigen identiteit. Omdat anderen hem/haar namelijk op een bepaalde manier zien, wordt hier onbewust rekening mee gehouden en kan de leerling zich aangemoedigd voelen om dit gedrag vaker te laten zien. De leerling zal denken: dit gedrag past toch bij mij? Ondanks de lessen, die bedoeld zijn om bepaald gedrag af te leren, kan het gedrag op deze manier dus verergeren.

Pesten

Veel mensen houden van gezamenlijkheid, van onderdeel zijn van een groep. Maar wat als dit niet lukt? Wat gebeurt er dan in een groep? Zoals uitgelegd in het model van 'Ruimte voor jezelf en ruimte voor de ander' kan het zijn dat de weegschaal toch niet in evenwicht is. Moet een individu voor zichzelf opkomen, dan ligt dat grotendeels aan zijn omgeving. Daarom is pesten ook een

¹ THE INDIVIDUALIZED CORPORATION, Sumanthra Ghoshal, Christopher A. Bartlett 1997

<https://www.nro.nl/wp-content/uploads/2015/04/Rapport-Mulier-Instituut.pdf>

15 Exercise as a Treatment for Depression and Other Psychiatric Disorders: Barbour, Krista A. PhD; Edenfield, Teresa M. PhD; Blumenthal, James A. PhD

groepsprobleem. Het feit dat er binnen een groep gepest wordt of dat sommige gedragingen zo ervaren worden, zegt heel veel over de groepsdynamiek. Natuurlijk streeft elke school en iedere leerkracht naar een veilige en positieve sfeer in de klas, waarbij iedereen zichzelf kan zijn en leerlingen ook de ruimte geven aan elkaar om er gewoon te zijn. Vanwege het verplichtende en terugkerende karakter van een school is dit voor hen van extra belang. Schoolkinderen zijn namelijk verplicht om telkens naar dezelfde mensen en dynamiek terug te keren. Als de lijm en olie ontbreekt, wordt dat direct zichtbaar in schoolprestaties en de gemoedstoestand van het kind. Ook thuis! Voelt een kind zich niet thuis binnen de dynamiek van de schoolklas, dan is het extra vervelend om zo vaak in deze omgeving aanwezig te moeten zijn.

DOING: Wordt er in jouw klas gepest? Dan kun je jezelf de volgende vragen stellen: is de sfeer binnen de klas wel veilig genoeg? Durft de gepeste zijn eigen grenzen in de klas aan te geven? Is de sfeer zodanig dat andere groepsgenoten het ook durven op te nemen voor het slachtoffer? Hoe gaat de groep om met hiërarchie? Zijn mensen bijvoorbeeld bang dat ze hun huidige positie verliezen wanneer ze het voor iemand opnemen?

De perfecte plek voor groepsproces

Wat is de perfecte plek om gedragsproblemen binnen de context aan te pakken? De plek waar relaties makkelijker onder druk komen, mogelijkheid hebben om deze relaties te testen maar ook te bevestigen en elkaars eigenheid te ontdekken. Met de juiste opdrachten is dit ook nog eens dé plek waar druk op sociale verhoudingen kan worden gelegd. Op school is daarom de beste plek de gymzaal. Deze omgeving sluit meer aan bij de beleving en het 'zijn' van met name de jongens en tegelijkertijd is de hele klas bij elkaar. Je hoeft geen leerkracht met gymbevoegdheid te zijn om hier met de klas te werken aan een wij-gevoel. Door de spellen (zie hiervoor het praktijkboek wat Ernst van Grol ook heeft geschreven) ontstaan er spanningen in een gecontroleerde situatie, die een uitgelezen mogelijkheid bieden om binnen die situaties verandering in het gedrag te bewerkstelligen. Het is de taak van de leerkracht om dit proces in goede banen te leiden. Als leerlingen van die spanning en beleving leren welk gedrag het beste rendement oplevert, maakt de klas grote stappen in de groepsvorming.

LEARNING: Groepsvormende activiteiten in de gymzaal zijn een zeer goede methode om gedragsproblemen binnen de context aan te pakken.

DOING:

Geef je klas een opdracht om in groepjes op te lossen. Bijvoorbeeld: maak de hoogst mogelijke toren van A4-papier en plakband. De hoogste toren wint. Evalueer daarna met de groep hoe de taakverdeling en de samenwerking was binnen de verschillende groepjes. Vaak heeft het niveau van gezamenlijkheid een directe link met de hoogte van de toren.

Positieve communicatie

Vooraf de communicatie bepaalt hoe deze gezamenlijkheid verloopt. Communicatie is de basis van goede omgang met elkaar. Het is daarom heel belangrijk dat dit zo positief en duidelijk mogelijk gebeurt. Heldere en duidelijke communicatie versterkt de onderlinge relatie en is perfect om grenzen aan te geven. Zodra kinderen aanmoedigingen en bemoedigingen horen en ontvangen, ontstaat er een wij-gevoel met onderlinge samenhang en verbondenheid.

'Be the Most Enthusiastic Person You Know. I like this one a lot and is a good lesson for me – Bear believes that enthusiasm can be the difference-maker that sustains you when times are tough and

encourages those around you. You can choose to be enthusiastic, even when you don't feel like it and people will remember you for it.' - Bear Grylls

Positief communiceren in de praktijk

Als je hetzelfde zegt met andere woorden komt het heel anders over. Wiskundig gezien is een halfvol en een halfleeg glas hetzelfde en toch komt een 'halfvol glas' positiever over. Treffend voorbeeld van positieve communicatie vind je bij kampeiding tijdens een kamp. De sfeer die je met z'n allen neerzet is besmettelijk en daardoor beleef je samen een te gekke tijd. Het (publiek) geheim van een goed kamp is het enthousiasme van de staf. Om specifiek te zijn: positief communiceren.

Spreek het positieve uit:

- Niet: 'Het glas is al halfleeg.' Wel: 'Het glas is nog halfvol!'
- Niet: 'Moeilijk gedrag' Wel: 'Lekker raggen en dollen!'
- Niet: 'Het programma is verregend' Wel: 'Leuk, binnen spelletjes doen!' of 'Mooi weer om te kwalleballen!'

Positief vergelijken (doelgericht = oplossingsgericht):

- Niet: 'Gevaar voorkomen' Wel: 'Veilige uitdagingen bieden'
- Niet: 'Je bent slecht.' Wel: 'Je wordt een hele goeie!'
- Niet: 'We hebben ruzie.' Wel: 'We willen allebei een te gave vakantie!'

Enthousiasmeren: gebruik 'positieve' bijvoeglijke naamwoorden:

- 'Dit is een supersonische bal'
- 'Het lekkerste spruitje van de hele wereld!'
- 'Als slimme kinderen nemen we het vriendelijke bospad!'

Overenthousiast

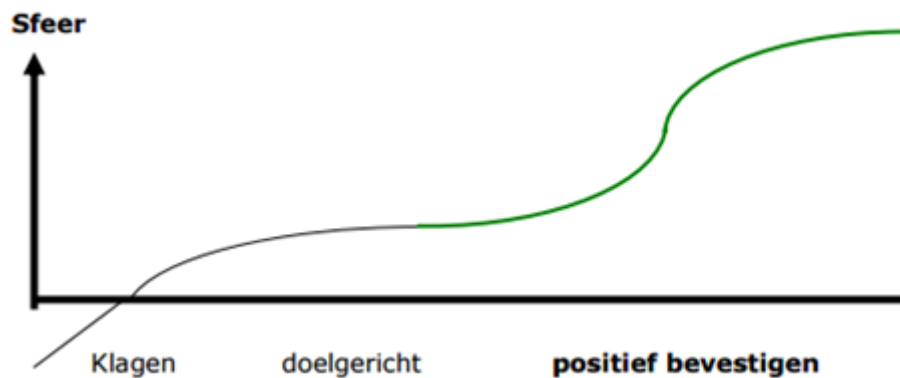
Een valkuil van positief communiceren is dat je doordraaft. Hoewel enthousiasme erg charmant is om te zien, werkt te veel van het goede averechts. Pas dus op voor overenthousiasme, omdat het soms zelfs gevaarlijk is. Als je bijvoorbeeld gaat abseilen neem je in alle rust de tijd om de dubbele zekering aan te leggen en te controleren. Teveel enthousiasme is daar niet op z'n plaats. Daarom is het beter om eerst een gevoel van veiligheid te geven en vervolgens op positieve wijze te communiceren. Denk aan gesprekken als: 'Spannend hè, aan zo'n dun touw naar beneden. Maar...wist je dat dit touw een auto kan houden? En deze ijzersterke karabijnhaak is de trekhaak!'

LEARNING: Creëer eerst een gevoel van veiligheid zodat positieve communicatie ook daadwerkelijk overkomt.

Samengevat:

Eerst het probleem uitspreken, dan positief bevestigen. ²

² Roeland Tameling YMCA vakanties Aksel de Vries

'The way we communicate with others and with ourselves ultimately determines the quality of our lives.' Tony Robbins³

Samengevat

Het is belangrijk om probleemgedrag binnen de context aan te pakken met de hele groep die erbij betrokken is. De gymzaal is hiervoor een prachtige plek om de sociale verhoudingen naar voren te halen en eventueel te veranderen. Leerlingen moeten ruimte voor zichzelf durven nemen en ook zeker ruimte durven te geven aan het 'zijn' van de ander. Het streven is om dit op een zo positief mogelijke manier te doen. Kernwoorden hierbij zijn: positieve benadering, kwaliteiten benoemen en concrete oplossingen geven. Hierdoor ontstaat de fijne en veilige klassensfeer waar iedereen naar streeft!

Tijdens deze activiteiten leren kinderen om op een nieuwe manier samen te werken en anders met de ander om te gaan. Een ander doel is om in te zien dat deze fijnere en betere manier van omgaan met elkaar ook heel goed in andere situaties gebruikt kan worden. Het is de taak van de leerkracht om deze ervaringen te blijven benoemen, ook in de andere omgevingen. Zo wordt de waarde van gezamenlijkheid blijvend in herinnering gebracht.

Hoe nu verder?

Vanaf het begin van het schooljaar of schoolperiode is gezamenlijkheid geen vanzelfsprekendheid. Dit vindt plaats in tijdsfases waarbij elke groep een aantal groepsdynamica-fases doorloopt die bepalen op welke manier zij als groep met elkaar omgaan. En of de manier waarop dat gebeurt veelal positief of negatief is.

³ Read more at: <https://www.brainyquote.com/quotes/quotes/t/tonyrobbin147783.html>